

De mythe van de knappe meester

Over de betekenis van kennis op de pabo

Prof.dr. Mineke van Essen
Rijksuniversiteit Groningen

De mythe van de knappe meester

Over de betekenis van kennis op de pabo

‘Knappe meester’: veel
kennis van schoolvakken
& van cultuur en wereld

De mythe van de knappe meester

Over de betekenis van kennis op de pabo

‘Knappe meester’: veel kennis van schoolvakken & van cultuur en wereld

Bekwaamheidseisen 2004: kennis is ‘iets wat je kunt in plaats van iets wat je hebt’

Mineke van Essen

Kwekeling

tussen akte en ideaal

De opleiding tot onderwijzer(es) vanaf 1800

AOB-Algemene Onderwijsbond

SUN

De mythe van de knappe meester

Over de betekenis van kennis op de pabo

- Vraag: Klopt de mythe? Hoe verliep de geschiedenis van kennis (in de betekenis van veel weten over schoolvakken & cultuur en wereld) op de pabo?
⇒ het spoor terug in de 20ste eeuw
- Conclusie en punten van discussie

Vooroorlogse 'schoolmeesterkennis'

Rie van Rossum, *De kloof zonder brug*

(Adolescentenroman uit 1934 over een
eindexamenklas van de kweekschool)

‘Vragen ze je daar nou niet na, as je om ’n betrekking gaat, na zo’n lijsie?’ [...]

“Welnée,” lachte hij geruststellend. “Niks hóór. Zo’n lijstje, da’s voor ’t mooi. Daar heb je niks aan voor ’n betrekking. Je moet immers proefles geven, nou, dan kunnen zo hóren of je goed bent, da’s méér waard.””

Vooroorlogse ‘schoolmeesterkennis’

Onderwijsinspecteur J.C. Wirtz in 1916:

‘Ze kunnen alle mogelijke en ook de onmogelijke zinnen heel netjes in loketjes indeelen: een werkje dat geen doctor in de Nederlandsche taal en letteren hun nadoet. Ze zien er kans op precies uit te rekenen in hoeveel minuten en seconden een vat met drie kranen leegloopt, al zijn die kranen op verschillende hoogte geplaatst; enz. enz. Helaas...’

Vooroorlogse ‘schoolmeesterkennis’

De onderwijsinspecteur in 1916:
‘Helaas! Staat daartegenover,
dat ze heel veel dingen niet
weten, die ieder gewoon
ontwikkeld mensch in
Nederland buiten den
onderwijzersstand wel weet.’

De onderwijzer als intellectueel – de onderwijswet van 1920

Den Haag
Ridderzaal

www.htmfoto.net

Curriculumontwerp Onderwijswet 1920.

‘dat de onderwijzer volgens de nieuwe wet niet meer zal zijn de rariteitenweter, dat hij in algemeene kennis en ontwikkeling gelijk zal staan met anderen, die evenals hij een geestelijk beroep uitoefenen.’

An illustration of a classroom scene. A female teacher in a blue dress with a white collar stands in the center, holding an open book and pointing to it. A young girl in a white shirt and yellow skirt stands next to her, looking at the book. In the background, several other children are seated at desks, some looking towards the teacher. A blackboard on the right shows multiplication problems: $6 \times 9 =$, $7 \times 8 =$, $9 \times 7 =$, and 4×6 . A window with two potted plants is visible behind the teacher. A framed picture hangs on the wall to the left. At the bottom of the illustration, there is a small block of text in Dutch: 'En je zelf natuurlijk ook de kans...'. At the very bottom, the publisher's name 'GOT & VAN ROSSUM N.V. - AMSTERDAM' is printed.

**‘Laat ze dan in haar opleidingstijd
veel spelen, veel zingen en veel lezen –
de eeuwige boeken, niet de lif-laf
lectuur van gisteren en heden –
vermoei ze niet met veel jaartallen,
met het gebit van mug en olifant, met
moussons, maar leer haar vooral blij
te zijn met de blijden, met de blijde
jeugd’ (1920)**

En je zelf natuurlijk ook de kans
GOT & VAN ROSSUM N.V. - AMSTERDAM

- Onderwijsminister De Visser over sekseverschillen (1920):
‘[...] van het hoogste belang om uit de school *niet* te weren tal van jonge vrouwen, die wel de gelukkige gave bezitten het kinderhart te kunnen winnen en ware opvoedsters der jeugd te zijn, maar die niet de fysieke kracht of de geestelijke gesteldheid bezitten voor diepgaande en afmattende studie.’

⇒ Beeldvorming:

Knappe meester, lieve juf

De onderwijzer als cultuurdrager - Kweekschoolwet 1952

Ontwerper C. Kleijwegt (kweekschoolinspecteur):

‘krijgt schoolmeesterlijke vorming een geduchte klap en de pedagogisch-didactische, de praktische, de esthetische, culturele en maatschappelijke vorming van de onderwijzer een kans, die zij nog nimmer heeft gehad.’

De onderwijzer als cultuurdrager - Kweekschoolwet 1952

P.B. Renes (lerarenopleider) in 1969:

- ‘[...] dat het met het gemiddelde intellectuele peil van de kweekschoolleerlingen [...] matig is gesteld.’
- [...] dat de opleiding slechts een minderheid der leerlingen het nodige vakdidactische inzicht kan bijbrengen, en wel omdat het de meerderheid aan inzicht in het betrokken vak *als zodanig* ontbreekt.

Vakmanschap centraal – Mammoetwet 1968

Onderwijsminister J.M.L.Th. Cals:
alle (middelbare) schoolvakken naar
de vooropleiding (havo) →
vakinhoudelijke kennis verdwijnt
(ook in de persoon van de docent) uit
de onderwijzersopleiding

Vakmanschap centraal – Mammoetwet 1968

Hoogleraar & hoofdredacteur van *Pedagogische Studiën*

Ph.J. Idenburg, 1971:

‘Een beroep zonder graad, waarvoor overwegend wordt opgeleid in slechts daarop gespecialiseerde instellingen, geïsoleerd van de veelomvattende geledingen van andere studenten en activiteiten, zal er niet in slagen om zijn aandeel aan competente studenten tot zich te trekken.’

De praktijkgerichte leerkracht – Wet op het basisonderwijs 1985

Onderwijsminister W.J. Deetman:

- ‘Het moet een gedegen opleiding zijn. Niet alleen als het gaat om het punt van de professionalisering, evenzeer als het gaat om de inhoud.’
- ‘de sterke kanten van de opleidingsscholen voor kleuterleidsters mogen we niet teloor laten gaan.’

Conclusie

- Klopt de mythe?

Conclusie

- Klopt de mythe?
  - De opleiding gebruikt(e) de mythe als droombeeld
  - De knappe meester gespiegeld door ‘de lieve juf’

Conclusie

- Klopt de mythe?
  - De opleiding gebruikt(e) de mythe als droombeeld
  - De knappe meester gespiegeld door ‘de lieve juf’
- Hoe verliep de geschiedenis van kennis (van schoolvakken & cultuur en wereld) op de pabo?
  - Betekenis ervan neemt al ruim een halve eeuw af
  - ‘Knappe meester’ steeds verder uit beeld

Discussiepunten

- Naar een 21ste-eeuwse variant van het curriculumontwerp van 1920, met inbegrip van een aparte opleiding voor het jonge kind?

Discussiepunten

- Naar een 21ste-eeuwse variant van het curriculumontwerp van 1920, met inbegrip van een aparte opleiding voor het jonge kind?

Of:

Discussiepunten

- Naar een 21ste-eeuwse variant van het curriculumontwerp van 1920, met inbegrip van een aparte opleiding voor het jonge kind?

Of:

- Afscheid van de mythe?

Discussiepunten

- Naar een 21ste-eeuwse variant van het curriculumontwerp van 1920, met inbegrip van een aparte opleiding voor het jonge kind?

Of:

- Afscheid van de mythe?
- Is kennis toch alleen maar ‘voor ‘t mooi’?